

EVROPSKI SUD ZA LJUDSKA PRAVA

DRUGO ODJELJENJE

PREDMET E.P. protiv ITALIJE

(Predstavka br. 31127/96)

PRESUDA

STRAZBUR

16. novembar 1999.

U predmetu E.P. protiv Italije,

Evropski sud za ljudska prava (Drugo odjeljenje), zasijedajući u Vijeću u sljedećem sastavu:

M. FISCHBACH, *predsjednik*,

B. CONFORTI,

G. BONELLO,

V. STRÁŽNICKÁ,

P. LORENZEN,

M. TSATSA-NIKOLOVSKA,

A.B. BAKA, *sudije*

i MR E. FRIBERGH, *Sekretar Odjeljenja*,

poslije vijećanja na zatvorenoj sjednici održanoj 28. oktobra 1999, izriče sljedeću presudu, koja je usvojena istog dana

POSTUPAK

1. Predmet je sudu uputila gđa. E.P. ("Podnosilac predstavke"), državljanka Italije grčkog porijekla, 6. januara 1999. Predmet je formiran na osnovu predstavke (br. 31127/96) koja je protiv Republike Italije podnijeta Evropskoj komisiji za ljudska prava ("Komisija") dana 24. decembra 1995. po osnovu ranijeg Člana 25 Konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda ("Konvencija"). Podnosioca predstavke pred Sudom zastupa g. Pietro Nicotera iz rimske advokatske komore. Italijansku vladu ("Vlada") zastupa njen zastupnik, g. U. Leanza.

2. Nakon stupanja na snagu Protokola br. 11, dana 1. novembra 1998, u skladu sa odredbama Člana 5, stav 4, a u vezi sa Pravilom 100, stav 1, i Pravilom 24, stav 6, Poslovníkom Suda ("Poslovník"), vijeće Velikog vijeća donijelo je odluku na dan 31. marta 1999. da predmet ispita Vijeće jednog od odjeljenja Suda.

3. Predsjednik Suda, L. Wildhaber, dodijelio je predmet Drugom odjeljenju. Vijeće formirano u okviru ovog Odjeljenja imalo je u svom sastavu sudiju B. Conforti, izabranog po službenoj dužnosti za Italiju (Član 27, stav 2, Konvencije i Pravilo 26, stav 1 (a)), i C. Rozakis, Predsjednika Odjeljenja (Pravilo 26, stav 1(a)). Ostali članovi koje je Predsjednik Odjeljenja imenovao kako bi popunili sastav Vijeća bili su M. Fischbach, G. Bonello, V. Strážnická, P. Lorenzen i M. Tsatsa-Nikolovska, dok su A.B. Baka i Mr E. Levits bili sudije zamjenici (Pravilo 26, stav 1 (b)).

4. G. Rozakis, koji je učestvovao u radu Komisije na ispitivanju predmeta, kasnije se povukao iz rada Vijeća (Pravilo 28). Njegovo mjesto Predsjednika vijeća preuzeo je g. Fischbach (Pravilo 12) dok je g. Baka imenovan da ga zamijeni na mjestu člana Vijeća.

5. Dana 27. aprila 1999. Vijeće je donijelo odluku da nije potrebno održavati raspravu.

6. Dana 5. jula 1999. Vlada je obavijestila Sud da ne namjerava da predaje podnesak i da će se osloniti na opservacije od 21. novembra 1997. koje su podnijeli Komisiji. Podnosilac predstavke već je dostavila svoj podnesak dana 8. marta 1999.

ČINJENICE

7. Podnosilac predstavke ima ćerku, M.-A., rođenu 1981.

8. Dana 3. oktobra 1988. podnosilac predstavke i njena ćerka, koje su živjele u Grčkoj od rođenja ćerke, stigle su u Rim avionom. Odmah po slijetanju, podnosilac predstavke kontaktirala je aerodromsku medicinsku službu zato što se njena ćerka nije osjećala dobro. Dežurni ljekar je ustanovio da djevojčica povraća, da ima temperaturu 38° te je stoga naložio da se dijete primi u bolnicu.

9. Dana 15. oktobra 1988, odjeljenje psihijatrije iste bolnice podnijelo je zahtjev Sudu za maloljetnike u Rimu da se M.-A. izuzme iz staranja majke, kao i zahtjev za izdavanje sudske zabrane na posjete majke djetetu sve dok se ne postavi jasna dijagnoza djetetovog složenog medicinskog i psihijatrijskog stanja. Po riječima ljekara zaduženog za slučaj M.-A., podnosilac predstavke bila je bolesno opsjednuta zdravljem svoje ćerke. Takođe, bilo je jako teško ocijeniti psihološko stanje djevojčice zato što se podnosilac predstavke stalno mijejala tokom

liječenja i ljekarskih pregleda. Doktor je na kraju rekao da je podnositelj predstavke pokušala da odvede ćerku iz bolnice, čime je (kako je naveo) prekršila preporuke koje je sud već dao. Međutim, nema nikakvih dokaza koji upućuju na to da je sud ranije bio pozvan da odlučuje o bilo kojim pitanjima koja se tiču podnosioca predstavke ili njene ćerke.

10. Dana 22. oktobra 1988. Ustanova za pomoć djeci (Child Support Institute) za oblast grada Rima dostavila je sudu informacije koje je dobila tokom intervjuisanja podnosioca predstavke, bolničkog osoblja i brata podnosioca predstavke, H.P., koji je dugo živio u Milanu. Po navodima Ustanove, prikupljeni dokazi upućuju na to da je podnositelj predstavke u nekoliko navrata smjestila M.-A. u bolnicu, konkretno, u pedijatrijske bolnice u Atini, Sofiji i Londonu, zato što je bila uvjerena da je djevojčica teško oboljela. Iz Ustanove su takođe kazali da je tokom posljednjeg boravka djeteta u bolnici u Atini, tokom ljeta 1988, od Suda za maloljetnike u Atini zatraženo da podnosiocu predstavke izda zabranu na odvođenje ćerke iz bolnice. Takođe je zatraženo da se pokrene postupak za usvojenje djevojčice. Međutim, podnositelj predstavke uspjela je da ilegalno izvede dijete iz bolnice i ode u Rim. Iz Ustanove su, na kraju, naveli da se stiče utisak da M.-A. ne muči odvojenost od majke, iako je pitala za nju.

11. U posljednjem izvještaju, od 25. oktobra 1988, psihijatrijsko odjeljenje bolnice u Rimu dostavilo je Sudu za maloljetnike u Rimu sljedeće preporuke:

- (a) da M.-A. treba držati dalje od majke;
- (b) da M.-A. treba otpustiti iz bolnice što prije;
- (c) da je treba smjestiti u porodicu u kojoj roditelji imaju emotivno stabilan odnos; i
- (d) da treba da ide u školu i učestvuje u društvenim aktivnostima.

12. Bolnica je stekla utisak da je M.-A. izgradila patološku vezu sa majkom, vezu koja prije ispunjava potrebe majke, a ne razvojne potrebe djeteta. Djevojčica je na odvajanje od majke reagovala uznemirenošću i depresijom, ali je pokazala da može to da prevaziđe oslanjanjem na druge ženske likove. Pokazala je veliko interesovanje za drugu djecu njenog uzrasta i odličnu sposobnost socijalizacije.

13. Dana 26. oktobra 1988. Sud za maloljetnike u Rimu naložio je da se M.-A. privremeno smjesti u porodicu brata podnosioca predstavke.

14. U međuvremenu, H.P. i njegova žena ubijedili su podnosioca predstavke da zatraži liječenje i dana 18. oktobra 1988. primljena je na psihijatrijsko odjeljenje bolnice u mjestu Melegnano, blizu Milana. Po navodima ljekarskog izvještaja od 15. decembra 1988, bolovala je od hronične psihoze, čiji je sastavni dio bio težki oblik hipohondrije usmjeren na njenu ćerku. Podnositelj predstavke napustila je bolnicu na dan ovog izvještaja i vratila se u Grčku.

15. U naredbi od 16. februara 1989. Sud za maloljetnike u Milanu, koji je dobio nadležnost za ovaj predmet zbog mjesta prebivališta brata podnosioca predstavke, odlučio je da M.-A. ne može i dalje da bude smještena u toj porodici zbog niza problema u njoj. Sud je stoga odlučio da se dijete odvoji od podnosioca predstavke i da se smjesti u službe socijalnog staranja s tim što bi što prije trebalo da bude smještena u drugu porodicu. Sud je takođe naredio da se uradi sveobuhvatan psihološki izvještaj o majci. Sud je dalje naredio da se pokrene postupak u skladu sa Članom 8 Zakona br. 184 od 4. maja 1983. ("Zakon 184-83") kako bi se konstatovalo da se M.-A. može dati na usvajanje. U skladu sa tom odredbom, "Sud za maloljetnike može, čak i na svoj predlog, proglasiti ... da se maloljetno lice može dati na usvajanje ukoliko je maloljetno lice napušteno u smislu uskraćenosti za svu emocionalnu ili materijalnu podršku od strane roditelja ili članova porodice koji su odgovorni za pružanje takve podrške (izuzev u privremenim slučajevima *force majeure*)".

16. U naredbi od 16. marta 1989, sud je suspendovao roditeljsku odgovornost podnosioca predstavke i naredio da trenutno ne smije dolaziti do kontakta između djevojčice i majke ili drugih članova njene porodice. Imajući na umu hitnost čitave stvari, sud nije saslušao izjave Državnog pravobranioca niti podnosioca predstavke. Svoju odluku sud je bazirao prvenstveno na izvještaju o psihološkom zdravstvenom stanju M.-A. koji je izradio Univerzitet u Milanu. Po navedenom izvještaju, M.-A. je bolovala od uznemirenosti i depresije, kao i gotovo neurotične sklonosti da zadovolji svoje neposredne potrebe. Njena percepcija slike roditelja bila je problematična: sliku majke bilo je teško identifikovati, dok je slika oca, koga nikada nije srela, izazivala strah i bila i dalje apstraktna. Zaključak u izvještaju bio je da djevojčica ima ozbiljne emocionalne probleme i probleme sa vezivanjem zbog patološkog ponašanja majke, koja je dugo vremena bila njen jedini izvor stimulansa. Uz napomenu o potencijalu kroz djetetovu želju da se emocionalno pozitivno razvija, u izvještaju se preporučuje

da je treba smjestiti u emocionalno stabilnu porodicu, da joj treba pružiti odgovarajuću psihološku pomoć i integrisati je u stimulatívno sociološko i edukatívno okruženje.

17. Dana 9. maja 1989. podnosilac predstavke podnijela je prvu predstavku Sudu za maloljetnike u Milanu kojom je tražila da se naredba od 16. februara 1989. poništi. Navela je, *inter alia*, da je njena ćerka cijeli svoj život živjela u Grčkoj i da u vrijeme kada je odvojena od majke nije govorila niti razumjela italijanski jezik. Podnosilac predstavke je takođe istakla da se po osnovu Člana 20 preliminarnih odredbi Građanskog zakonika Italije, u tadašnjem obliku, odnos između roditelja i djeteta reguliše zakonom zemlje iz koje je majka djeteta ukoliko je identitet oca nepoznat.

18. Dana 22. maja 1989. sud je naredio odjeljenju socijalne službe koje je bilo zaduženo za slučaj M.-A. da preda mišljenje o njenoj podobnosti za usvajanje, uz napomenu da je stvar hitna.

19. U međuvremenu, otac M.-A. priznao je za svoju ćerku.

20. Dana 30. juna 1989. Sud za maloljetnike u Milanu zaključio je da se M.-A. može dati na usvajanje nakon što je saslušao predloge, između ostalih, podnosioca predstavke, bake po majci M.-A., i H.P. Sud je našao da je djevojčica napuštena u smislu člana 8 Zakona br. 184-83, uzimajući u obzir situaciju u kojoj se majka nalazi i činjenicu da se dijete ne može smjestiti u porodicu ujaka. Sud je takođe ustanovio da se ne može pridavati značaj kasnom priznavanju M.-A. od strane biološkog oca, koji je nikada nije vidio i koji joj nije znao ni ime. I konačno, pitanje da li se na predmet primjenjuje grčki zakon, sud je zaključio, u skladu sa sudskom praksom Kasacionog suda, da je za primjenu italijanskog zakona dovoljno to što se dijete koje je bilo napušteno nalazi na italijanskoj teritoriji.

21. Podnosilac predstavke podnio je drugu predstavku u kojoj, *inter alia*, iznosi da je izvještaj od 15. decembra 1988. o njenom psihijatrijskom stanju zasnovan na njenoj ljekarskoj anamnezi rekonstruisanoj prvenstveno na osnovu informacija koje je dostavila njena snaha, s kojom nije bila u kontaktu prije dolaska u Italiju, i koja stoga nije mogla znati kakav je bio njen život sa ćerkom u Grčkoj. Uz to, sud je mogao uzeti u obzir činjenicu da je podnosilac predstavke dobrovoljno ušla u bolnicu Melegnano zato što se plašila da će biti odvojena od ćerke. Konačno je navela da se ne može reći da je M.-A. bila "napuštena" zato što je (podnosilac predstavke) primala pomoć i bila vlasnik stana u Atini koji joj je donosio rentu. Podnosilac predstavke zatražila je od suda da naredi izradu izvještaja o njenom mentalnom stanju i priložila je izvještaj stručnjaka koji je ona privatno naručila i u kojem se kaže da se odvajanje djeteta od majke može opravdati jedino u izuzetnim slučajevima, koji nisu bili prisutni u slučaju podnosioca predstavke, kao i da su izvjesni simptomi uznemirenosti i depresije kod podnosioca predstavke prouzrokovani odvojenošću od ćerke.

22. U međuvremenu, državni pravobranilac u Sudu za maloljetnike u Atini obavijestio je italijanske vlasti da, suprotno informacijama koje je dostavila Ustanova za pomoć djeci oblasti grada Rima 22. oktobra 1988, sud u Atini nikada nije preduzimao nikakve radnje u vezi sa podnosiocem predstavke ili njenom ćerkom.

23. Prvo ročište u ovom predmetu održano je 29. novembra 1989. Drugo ročište zakazano je za 21. februar 1990, ali je očigledno odloženo zbog kašnjenja spisa predmeta o M.-A. iz Suda za maloljetnike u Rimu.

24. Na ročištu od 22. marta 1990. doktor koji je bio zadužen za slučaj podnosioca predstavke u bolnici Melegnano kazao je da je informacije o neposrednoj prošlosti podnosioca predstavke dobio direktno od nje, dok je opšte informacije o njenom životu dobio od njene snahe. Rekao je da je snaha podnosioca predstavke u početku mislila da je poželjno da podnosilac predstavke ostane u bolnici i tek kasnije je sugerisala, pošto je doktor pitao da razmisli o nekom alternativnom rješenju, da bi podnosilac predstavke trebalo da se vrati u Grčku. Doktor je konačno kazao da se njegova dijagnoza o hroničnoj psihozi zasnivala na informacijama koje je dobio od snahe i priznao da nikada nije pitao podnosioca predstavke da li je imala još djece ili abortuse.

25. Dana 23. marta i 2. jula 1990. Sud za maloljetnike u Milanu ponovo je tražio od Suda za maloljetnike u Rimu da dostavi spise predmeta djevojčice, naglašavajući pri tom da je stvar hitna. Spisi predmeta iz Rima su konačno poslani u sud u Milanu 27. jula 1990.

26. Posljednje ročište održano je 31. oktobra 1990. Staratelj u sudskom sporu M.-A. (*guardian ad litem*) zatražio je da se naredba od 30. juna 1989. stavi van snage iz razloga neodgovarajućeg sastava vijeća. Ta predstavka je dopuštena i dotična naredba je poništena.

27. U naredbi od 22. novembra 1990, koja je deponovana u pisarnicu suda 1. decembra i dostavljena podnosiocu predstavke 12. decembra iste godine, sud je izdao novi zaključak da se M.-A. može dati na usvajanje. Sud, koji saslušao dokaze djeteta i čija odluka je odražavala podneske Državnog pravobranioaca,

zasnovao je svoju presudu na istim osnovima kao u poništenoj odluci od 30. juna 1989, naime, *inter alia*, ljekarskim izvještajima od 15. decembra 1988 i 14. marta 1989. Sud je takođe konstatovao činjenicu da je biološki otac M.-A. namjeravao da oženi podnosioca predstavke, ali nije tome pridavao nikakav značaj.

28. Podnosilac predstavke, koja je u međuvremenu podnijela zahtjev da se obustavi proces usvojenja, podnijela je zahtjev za izdavanje naredbe da se ukine ta odluka. Ona u zahtjevu prvo navodi da odluka doslovno ponavlja obrazloženje iz prve naredbe i smatra, naročito, da dijagnoza o njenom mentalnom zdravlju koja je postavljena u decembru 1988. nije mogla predstavljati osnov za odluku koja je donesena dvije godine kasnije s obzirom na to da izjava da se dijete može dati na usvajanje treba da bude zasnovana na okolnostima u vrijeme donošenja odluke. Podnosilac predstavke takođe je izrazila spremnost da bude pod nadzorom socijalnih službi kako bi se obezbijedilo bolje vaspitanje. Na kraju je tražila dozvolu da opet vidi ćerku, na neutralnom terenu i u prisustvu socijalnih radnika, da M.-A. da izjavu, kao i da se naredi izrada stručnog vještačenja stanja podnosioca predstavke.

29. Podnosilac predstavke takođe je podnijela nekoliko izvještaja koji su izradili psiholozi u privatnoj praksi. Jedan od izvještaja, koji je izradio sudski vještak psihijatrijske struke, konstatovao je da bi se dijagnoza "hronične" psihoze morala bazirati na prethodnim psihotičnim nastupima, o čemu nema dokaza u dokumentaciji o podnosiocu predstavke, kvalifikovane medicinske sestre koja je uvijek uspješno radila svoj posao. U izvještaju se takođe navodi da je zabrinutost podnosioca predstavke u vezi sa zdravljem njene ćerke zasnovana na stvarnim dokazima i da ne predstavlja "prived".

30. Postojali su zaista dokazi o tome da je nekoliko doktora ranije dijagnostikovalo zdravstvene probleme kod M.-A. U spisima predmeta nalaze se:

(a) uvjerenje od 3. septembra 1986. sa Medicinskog fakulteta Univerziteta u Atini gdje se konstatuje postojanje nedefinisanog zdravstvenog problema;

(b) još jedno uvjerenje izdato od istog fakulteta 12. decembra 1986. u kojem se konstatuje da djevojčica ima slab imunološki sistem i preporučuje da dijete ne prima vakcine, da izbjegava kontakt sa drugom djecom koja bi mogla prenijeti viruse, te da je ne treba slati u školu;

(c) uvjerenje od 30. decembra 1986. izdato od ljekara u privatnoj praksi koji preporučuje redovno medicinsko i farmakološko liječenje i promjenu klime;

(d) uvjerenje od 2. septembra 1988. od jednog drugog specijaliste u privatnoj praksi koji je dijagnostikovao infekcije digestivnih i respiratornih organa i prepisao primjenu kiseonika kod kuće tokom napada.

31. U martu 1991. završena su dva stručna izvještaja čiju je izradu naredio sud. U maju iste godine uzete su izjave od dede M.-A. i podnosioca predstavke.

32. Dana 15. oktobra 1991. sud je uzeo izjave od podnosioca predstavke i naredio da se uradi psihološki izvještaj za djevojčicu.

33. U januaru, aprilu i maju 1992. nekoliko svjedoka i sudskih vještaka iznijelo je dokaze (ročište zakazano za 15. februar 1992. odloženo je zato što je advokat podnosioca predstavke imao udes na putu).

34. Ročište održano 20. maja 1992. bilo je posvećeno izjavama od nekoliko svjedoka koje je pozvala podnosilac predstavke, koja je takođe zatražila da se zakaže ročište kako bi se omogućilo svjedocima iz Grčke da svjedoče.

35. Ročište zakazano za 21. oktobar 1992. odloženo je zato što je trebalo zamijeniti jednog člana vijeća, kao i zato što je podnosilac predstavke zatražila odlaganje. Naredno ročište, zakazano za 4. novembar 1992, takođe je odloženo zato što se svjedoci iz Grčke koje je pozvala podnosilac predstavke nisu pojavili. Sud je stoga imao obavezu da izda zamolnice.

36. Dana 9. decembra 1992, podnosilac predstavke se žalila, uz napomenu da je posljednje ročište odloženo za april 1993, da uprkos njenim ponovljenim zahtjevima nije organizovan njen susret sa ćerkom, te da sud nije preduzeo nikakve mjere kako bi joj omogućio da ispita mogućnost ponovnog uspostavljanja odnosa sa ćerkom, već sud ili nije odgovarao na njene zahtjeve ili ih je odbijao.

37. Dana 23. decembra 1992, sud je na preporuku Državnog pravobranioca odbacio žalbu.

38. U presudi od 16. jula 1993. Sud za maloljetnike u Milanu odbacio je zahtjev podnosioca predstavke da se odluka da se dijete može dati na usvojenje stavi van snage. Sud je prvo ispitaio vrijeme koje je bilo potrebno za donošenje odluke u prvom stepenu. Sud je ustanovio da je postupak trajao dugo zato što je podnosilac predstavke podnosila brojne zahtjeve da se pozovu svjedoci i vještaci, predavala veliki broj dokumenata, kao i zato što je često mijenjala pravnog zastupnika, kao i zbog opterećenosti suda brojem predmeta. Sud je dalje

istakao da nije dobio dodatne informacije koje su zatražene od Suda za maloljetnike u Atini do završnog ročišta.

39. Što se tiče osnovanosti (merituma), sud je prvo istakao izuzetnu složenost predmeta (koju je opisao kao jedan od najtežih predmeta u kojima je rješavao) i to da je teško izgraditi sliku o tome kakav je zaista bio život podnosioca predstavke i njene ćerke u Grčkoj. Sud je naveo da je tokom posljednjeg boravka M.-A. u bolnici u Grčkoj odjeljenje na kojem je ležala obavijestilo Sud za maloljetnike u Atini o situaciji u kojoj se nalazi, uz mogućnost da se dijete eventualno odvoji od majke i da se majka više ne stara o njoj. Podnosilac predstavke je zatim nelegalno izvela dijete iz bolnice i otišla za Rim. I zaista, dok je M.-A. bila pacijent u toj bolnici, doktori su je premjestili na odjeljenje dječije psihologije, na kojem su se obično nalazila djeca koje očekuje usvojenje.

40. Sud je naglasio da je izvještaj o M.-A. čiju je izradu naredio ustanovio da ona nikada nije imala ozbiljnih zdravstvenih problema sve do 1988, odnosno do nalaza koje su izdale bolnice u koje je bila primljena (u Atini, Londonu i Rimu). U izvještaju se takođe konstatuje da se dijete žalilo na uobičajene dječije tegobe koje su se mogle liječiti običnim medicinskim metodama i koje nisu mogle opravdati opsesivne zdravstvene mjere njene majke niti stalna hospitalizovanja kojima je majka podvrgavala, često suprotno savjetu ljekara.

41. Sud je posebno istakao činjenicu da se u izvještaju od 15. oktobra 1988. iz bolnice u Rimu upućuje na aspekte odnosa između podnosioca predstavke i njene ćerke koji su bili izuzetno slični onima koji je par dana ranije, 30. septembra, istakao doktor bolnice u Atini, odnosno aspekte koji su naveli doktora iz Atine da obavijesti Državnog pravobranioca u Sudu za maloljetnike u Atini. Po mišljenju suda, bilo je jasno da doktor u Rimu nije bio upoznat sa time da je njegov grčki kolega preduzeo iste korake. Ta dva dokumenta pokazuju tragične uslove u kojima je M.-A. živjela do tada: bila je izolovana, bez kontakta sa drugom djecom njenog uzrasta i zarobljena u ulozu pacijenta koja je, u stvarnosti, zadovoljavala potrebe njene majke, sa kojom je bila u simbiotskoj vezi. Sud je smatrao da su okolnosti iznenadnog odlaska za Rim bile jednako značajne: podnosilac predstavke uzela je samo dva kofera, kupila je avionske karte na aerodromu, napustila posao svega par mjeseci prije penzionisanja, napustila stan i ispisala M.-A. iz škole, koju je nedavno počela po prvi put da pohađa. Sud je smatrao da objašnjenje koje je dala podnosilac predstavke, koja je rekla da je otišla u Italiju kako bi našla svog oca – čiju adresu nije imala i kojeg nije vidjela od 1980 - nije bilo ubjedljivo. Štaviše, kada se našla u Rimu, podnosilac predstavke opet je pokušala da izvede ćerku iz bolnice bez dozvole kada je kritikovana zbog načina na koji postupava prema ćerki – isto kao što se desilo u Grčkoj.

42. Sud je dalje primijetio da djevojčica koja je došla u Italiju blijeda, tužna, s dosta pokvarenih zuba i s teškoćama u hodu – uprkos stalnom liječenju kojima je majka podvrgavala zbog zdravstvenih problema koji u stvari nisu bili ozbiljni - sada bila srećna i zdrava djevojčica. Uz to, izvještaj psihologa pokazao je da se tokom života u Grčkoj djevojčica osjećala kao zatvorenik u svom domu, u kojem je stalno primala injekcije, infuziju i bila liječena drugim medicinskim sredstvima, kao i da je odvođena u bolnicu protiv svoje volje kada god bi osjetila i najmanju slabost. U izvještaju se takođe iznosi zaključak da bi M.-A. bila srećna da bude smještena u drugu porodicu i da joj je sjećanje na majku bilo sve dalje, kao i da je pomisao na ponovni kontakt sa majkom izazivao strahove kod djeteta.

43. Sud je konačno iznio napomenu da je podnosilac predstavke, koja je sudu dala precizan opis svih bolesti od kojih je njena ćerka navodno bolovala, nikada nije pominjala njene psihološke osobine, ličnost ili ono što voli ili ne voli. Takođe, podnosilac predstavke nije ni u jednom momentu tokom postupka pokazala spremnost da diskutuje o nekim od svojih stavova prema ćerki. Uz ovakvu nespremnost da sebe kritički sagleda, svi pokušaji da se utiče na ubjeđenja podnosioca predstavke, koja nikada nije bila svjesna da ima bilo kakve psihološke probleme, bili su uzaludni. Iako podnosilac predstavke nije žalila truda u odnosu na svoju ćerku – doduše na pogrešan način – i iako njeni navodi o ponašanju članova njene porodice nisu bili potpuno bez osnova, nije pokazala sposobnost da izliječi svoje psihološko stanje kako bi mogla da obnovi kontakt sa ćerkom.

44. Podnosilac predstavke je uložila žalbu. U žalbi navodi, *inter alia*, da je kada je god M.-A. bila smještena u bolnicu to bilo opravdano i u skladu sa medicinskom dijagnozom. Takođe je istakla da je uvijek brinula za ćerku i njeno vaspitanje. Istakla je da nekoliko svjedoka može da potvrdi da je imala dobar odnos sa ćerkom i da je djevojčica živjela u potpuno normalnom okruženju.

45. Apelacioni sud u Milanu (Odjeljenje za maloljetnike) odbacio je žalbu podnosioca predstavke presudom od 2. juna 1994, koja je zavedena u pisarnicu suda 29. jula 1994. Apelacioni sud stavio je, *inter alia*, naglasak na značaj činjenice da je doktor iz atinske bolnice obavijestio Državnog pravobranioca u lokalnom sudu o ozbiljnosti situacije u kojoj se nalazi djevojčica, kao i na značajnoj okolnosti da je isti korak preduzeo i doktor

u rimskoj bolnici. Sud je takođe ustanovio da su izvještaji stručnjaka koje je podnosilac predstavke naručila ne umanjuju težinu izvještaja koje je naručio sud uzimajući u obzir da je sadržaj prvo pomenutih izvještaja uopšten i da nema konkretnih opservacija. Uz to, svjedočenje koje ide u prilog podnosiocu predstavke nije bilo takve prirode da bi navodilo na drugačiji zaključak od onog koji se navodi u temeljnim mišljenjima vještaka čiju je izradu naredio sud, s obzirom na to da se to svjedočenje ticalo isključivo ograničenog kontakta sa podnosiocem predstavke i njenom ćerkom te da stoga nije imalo neku dodatnu dimenziju. Apelacioni sud konačno je zaključio da je nepotrebno i nepoželjno ponovo saslušavati M.-A. s obzirom na to da je već detaljno ispitivana od strane vještaka kojeg je imanovao sud i da je to ispitivanje pokazalo, psihološki gledano, da je djevojčica već donijela svoju odluku.

46. Podnosilac predstavke uložila je žalbu Kasacionom sudu zbog pogrešne primjene materijalnog prava. U žalbi iznosi, *inter alia*, da se po osnovu Zakona br. 184/83, naredba za usvojenje može opravdati jedino kada je dijete napušteno u smislu uskraćenosti za emocionalnu i materijalnu podršku; kao i to da činjenica da ona jako vodi računa o zdravlju djeteta – na osnovu medicinskih dijagnoza, čak i onih za koje se kasnije utvrdilo da su pogrešne – ne može biti osnov za takvu naredbu. Podnosilac predstavke takođe se žalila na činjenicu da sudovi nikada nisu pokušali da ocijene kako su se njena sopstvena situacija i zdravstveno stanje popravili, nešto što bi, uz činjenicu da je M.-A. starija, moglo opravdati pokušaj da se ponovo uspostavi kontakt između nje i njene ćerke u kasnijoj fazi, prije nego što se njihov međusobni odnos konačno uništi.

47. U presudi od 7. juna 1995, koji je zaveden u pisarnici suda 24. oktobra iste godine, žalba podnosioca predstavke je odbačena. Kasacioni sud je ustanovio, prvo, da je bio dosljednog mišljenja da stanje napuštenosti može da nastupi kao rezultat ne samo nedostatka materijalne i emocionalne podrške, već i zbog ponašanja roditelja koje onemogućava zdrav, uravnotežen razvoj ličnosti djeteta. Što se tiče pritužbi podnosioca predstavke da su je sudovi odvojili od ćerke a da prije toga nisu dali nikakve preporuke ni podnosiocu predstavke ni socijalnim službama o tome kako se stanje može popraviti, Kasacioni sud je naglasio da takvu odluku donosi dotični sud, koji je smatrao da je svaki takav pokušaj uzaludan imajući na umu to da je bolest podnosioca predstavke hronična. Sud je, na kraju, naveo da je pitanje da li M.-A. treba da da izjavu ili ne takođe stvar koja spada u diskreciono pravo tribunala, tako da Kasacioni sud nema ovlašćenje da to pitanje analizira.

48. Godine 1996. ćerku podnosioca predstavke konačno su usvojili hranitelji. Po informacijama dobijenim od podnosioca predstavke, koje tužena Vlada nije dovodila u pitanje, podnosilac predstavke uspjela je da joj preko trećih lica dostavi poklone. Dana 17. februara 1999. M.-A. postala je punoljetna.

POSTUPAK PRED KOMISIJOM

49. Gđa E.P. obratila se Komisiji 24. decembra 1995. Između ostalih pritužbi, ona navodi da joj je prekršeno pravo da bude saslušana u razumnom roku (Član 6, stav 1) kao i njeno pravo na poštovanje porodičnog života zato što je donesena odluka da se njena ćerka može dati na usvajanje i dato što je svaki kontakt između njih prestao (Član 8).

50. Dana 16. aprila 1998, Komisija je proglasila predstavku (br. 31127/96) dopuštenom u pogledu gore navedenih pritužbi i odbacila ostatak pritužbi. U svom izvještaju¹ od 21. oktobra 1998. (raniji Član 31) Komisija izražava jednoglasno mišljenje da je došlo do povrede Člana 6, stav 1 i Člana 8 Konvencije.

¹Napomena Pisarnice. Primjerak izvještaja može se dobiti iz Pisarnice.

PRAVNE ODREDBE

I NAVODNA POVREDA ČLANA 6, STAV 1, KONVENCIJE

51. Podnosilac predstavke smatra da dužina postupka u njenom slučaju predstavlja povredu Člana 6, stav 1, Konvencije, koji predviđa:

“Svako, tokom odlučivanja o njegovim građanskim pravima i obavezama ..., ima pravo ... na javnu raspravu u razumnom roku ... pred sudom...”

52. Period koji treba uzeti u obzir počeo je 26. oktobra 1988, odnosno od dana kada je Sud za maloljetnike u Rimu prvi put intervenisao naredbom da se M.-A. privremeno smjesti u porodicu brata podnosioca predstavke, i završen je 24. oktobra 1995. kada je presuda Kasacionog suda od 7. juna 1995. zavedena u pisarnici toga suda. Period je dakle trajao sedam godina.

53. Sud podsjeća da je u četiri presude od 28. jula 1999 (vidjeti, na primjer, presudu u predmetu Bottazi protiv Italije, koja će biti objavljena u *Izveštajima o presudama i odlukama* 1999, stav 22) da u Italiji ima dosta primjera povreda zahtjeva za poštovanjem pravila o “razumnom roku”, što predstavlja praksu koja je u suprotnosti sa Konvencijom. Dalje, sud podsjeća da je pošto se postupak u ovom slučaju tiče starateljstva nad djetetom neophodna posebna brzina (vidjeti, *mutatis mutandis*, presudu Johansen protiv Norveške od 7. avgusta 1996., *Izveštaji* 1996-III, str. 1010, stav 88).

54. Pošto je ispitao činjenice ovog slučaja u svijetlu argumenata koje su iznijele stranke i imajući na umu sudsku praksu u ovoj oblasti, Sud smatra da dužina postupka nije bila u skladu sa zahtjevom poštovanja “razumnog roka” i da predstavlja još jedan primjer prethodno pomenute prakse.

55. Shodno tome, došlo je do povrede Člana 6, stav 1.

II NAVODNA POVREDA ČLANA 8 KONVENCIJE

56. Podnosilac predstavke se žalila da je bila uskraćena za kontakte sa svojom ćerkom i smatrala da je po tom osnovu došlo do povrede Člana 8 Konvencije. Član 8 predviđa:

“1. Svako ima pravo na poštovanje svog privatnog i porodičnog života, doma i prepiske.

2. Javne vlasti neće se miješati u vršenje ovog prava sem ako to nije u skladu sa zakonom i neophodno u demokratskom društvu u interesu nacionalne bezbjednosti, javne bezbjednosti ili ekonomske dobrobiti zemlje, radi sprečavanja nereda ili kriminala, zaštite zdravlja ili morala, ili radi zaštite prava i sloboda drugih.”

57. Vlada je, prvo, iznijela stav da je odluka da se djevojčica može dati na usvajanje bila opravdana kako bi se zaštitilo njeno pravo da njena potreba za rastom i razvojem ne bude ugrožena opasnim prisustvom podnosioca predstavke, koja je patila od patološkog mentalnog poremećaja. Naročito, ocijenjeno je da su susreti sa podnosiocem predstavke štetni po djevojčicu kojoj je bila potrebna psihološka pomoć u podsticajnom porodičnom okruženju. Uz to, kliničko stanje podnosioca predstavke nije pokazivalo da je liječenje moguće.

58. Podnosilac predstavke opovrgla je ovu verziju činjenica.

59. Sud, kao i Komisija, nalazi, prvo, da su same italijanske vlasti konstatovale (vidi stav 39 gore u tekstu) da nekoliko aspekata ovog slučaja nikada nije bilo u potpunosti pojašnjeno – naročito u odnosu na život kojim su podnosilac predstavke i njena ćerka živjele prije dolaska u Italiju 3. oktobra 1988.

60. Sud dalje konstatuje da se u postupku pred sudom nije osporavala činjenica da je došlo do miješanja u pravo podnosioca predstavke na poštovanje porodičnog života niti da su sporne mjere bile u skladu sa zakonom u smislu stava 2 Člana 8 – odnosno sa Zakonom br. 184/83. Isto tako, nije osporavano da su te mjere imale legitimni cilj u smislu iste odredbe, odnosno da je njihova namjera bila da se doprinese dobrobiti djeteta podnosioca predstavke i time “zaštiti prava i sloboda drugih”.

61. Ostaje da se utvrdi da li je miješanje u pravo podnosioca predstavke na poštovanje porodičnog života bilo "neophodno u demokratskom društvu" u smislu stava 2 Člana 8.

62. Sud podsjeća da se mora uspostaviti ravnoteža između interesa djeteta i interesa roditelja (vidjeti, na primjer, presudu *Olsson protiv Švedske* (br. 2) od 27. novembra 1992, Serija A br. 250, str. 35-36, stav 90) i da se pri tome poseban značaj mora dati "najboljem interesu djeteta, koji, u zavisnosti od njihove prirode i ozbiljnosti, mogu da budu odnesu prevagu nad interesima roditelja. Naročito ... roditelj ne može imati pravo po osnovu Člana 8 Konvencije da se preduzmu mjere koje bi nanijele štetu po zdravlje i razvoj djeteta" (vidi prethodno citiranu presudu *Johansen protiv Norveške*, str. 1008, stav 78). Uz to, Država u tome ima izvjesno polje slobodne procjene (vidi, na primjer, presudu *Hokkanen protiv Finske* od 23. septembra 1994, Serija A, br. 299-A, str. 20 stav 55).

63. Sud navodi da je nekoliko eksperata zaključilo da podnosilac predstavke ima psihološki poremećaj koji se prvenstveno manifestuje kroz hiponodrijsku opsesiju ćerkom i sklonošću da postupa "pretjerano zaštitnički" u stvarima koje se tiču djeteta. Uz to, utvrđeno je da podnosilac predstavke, pošto je osjetila da postoji prijetnja da joj ćerku odvoje od nje, dva puta odvela dijete iz dvije različite bolnice protivno uputstvima ljekara – prvo u Atini, a zatim u Rimu – u očiglednom pokušaju da pobjegne. Nadalje, italijanske vlasti su ustanovile da podnosilac predstavke nikada nije pokazivala spremnost da preispita sopstveno ponašanje ili da prizna svoju bolest (vidjeti, *mutatis mutandis*, presudu iz prethodno citiranog predmeta *Johansen*, str. 1009, stav 80).

64. Sud, međutim, podsjeća da se preuzimanje starateljstva nad djetetom obično smatra privremenom mjerom koja će se prekinuti čim to okolnosti dozvole, dok svaka mjera implementacije treba da ide ka konačnom cilju ponovnog spajanja biološkog roditelja sa djetetom (vidi presudu iz predmeta *Olsson* br. 1 *protiv Švedske* (br. 1) od 24. marta 1988, Serija A, br. 130, str. 36, stav 81).

65. Tačno je da u ovom predmetu izgleda da je bilo "relevantnog i dovoljnog" osnova (vidjeti prethodno citiranu presudu iz predmeta *Olsson protiv Švedske* (br. 1), str. 32, stav 68) za miješanje zbog situacije u kojoj su se našle podnosilac predstavke i njena ćerka, kao što je to i potvrdio Sud za maloljetnike u Milanu u svojoj presudi od 16. jula 1993. Međutim, od trenutka kada su vlasti počele da intervenišu, zabrana na kontakte između podnosioca predstavke i njene ćerke bila je potpuna i nikada nije organizovan nijedan susret uprkos ponavljanim zahtjevima majke za dozvolu da se vidi sa ćerkom, čak ni "na neutralnoj osnovi i u prisustvu socijalnih radnika." Sud, kao i Komisija, smatra da je to stroga mjera protiv majke koja je tek bila stigla u Italiju sa ćerkom koja je govorila samo grčki i o čijoj su prošlosti vlasti koje su radile na predmetu znale veoma malo, nameće ozbiljna pitanja.

66. Mora se konstatovati, prvo, da prvi pokušaj italijanskih vlasti da utiču na odnos između podnosioca predstavke i njene ćerke karakterisao nedostatak preciznih informacija. Tako je, na primjer, 15. oktobra 1988, doktor iz bolnice u Rimu rekao da je podnosilac predstavke pokušala da izvede ćerku iz bolnice kršeći tako preporuke Suda za maloljetnike u Rimu, pri čemu sud u to vrijeme nije ni bio upoznat sa tom stvari. Dalje, medicinski izvještaj od 15. decembra 1988. zasnivao se isključivo na podacima koje su dobili od snahe podnosioca predstavke (vidi stavove 14, 21 i 24).

67. Sud dalje navodi da nije urađen pouzdan medicinski izvještaj o podnosiocu predstavke prije nego što je Sud za maloljetnike u Milanu donio neopozivu odluku da suspenduje njenu roditeljsku odgovornost i da se dijete može dati na usvajanje.

68. Sud smatra da, relano gledano, uprkos spremnosti podnosioca predstavke da bude pod nadzorom socijalnih službi (vidi stav 28 gore), nije imala priliku da ponovo uspostavi veze sa svojom ćerkom. Pošto se podnosilac predstavke vratila u Grčku nakon boravka u bolnici Melegnano, nijedan stručnjak nikada nije imao priliku da vidi kako se djevojčica ponaša u prisustvu majke (i obratno), ili da formira mišljenje o tome da li zaista postoje izgledi za poboljšanje zdravstvenog stanja podnosioca predstavke, čije bi kasnije pogoršanje vjerovatno, po mišljenju Suda, trebalo pripisati, bar djelimično, šoku zbog odvajanja od ćerke tako naglo i nepovratno. Tužena Vlada, koja se uporno držala argumentacije da se smatralo da bi susret sa majkom bio štetan po djevojčicu, kao i da se zdravstveno stanje podnosioca predstavke ne može izliječiti, nisu iznijeli bilo kakvo uvjerljivo objašnjenje o tome zašto se odnos između podnosioca predstavke i njene ćerke morao na takav način prekinuti.

69. Imajući na umu prethodno navedeno, Sud, kao i Komisija, zaključuje da vlasti koje su se bavile ovim predmetom, iako su koristile svoje pravo na polje slobodne procjene, nisu preduzele sve neophodne korake,

korake koji su se s pravom mogli očekivati od njih u datim okolnostima, kako bi obezbijedili da se konačno ne ugrozi mogućnost da podnositelj predstavke i njena ćerka ponovo uspostave svoj odnos. Stoga, vlasti nisu uspostavile pravičnu ravnotežu između najboljih interesa djeteta i prava podnosioca predstavke u skladu sa Članom 8 Konvencije.

70. Shodno tome, došlo je do povrede Člana 8 Konvencije.

III PRIMJENA ČLANA 41 KONVENCIJE

71. Član 41 Konvencije predviđa:

“Kada Sud utvrdi prekršaj Konvencije ili protokola uz nju, a unutrašnje pravo Visoke strane ugovornice u pitanju omogućava samo djelimičnu odštetu, Sud će, ako je to potrebno, pružiti pravično zadovoljenje oštećenoj stranci.”

A. Šteta

72. Podnositelj predstavke tražila je odštetu na ime različitih vrsta šteta koje je pretrpjela, što je procijenila na ukupan iznos od pet do deset hiljada miliona italijanskih lira (ITL). Posebno u odnosu na materijalnu štetu koju je, kako je navela, *inter alia*, zato što je morala da proda parče zemlje i pozajmi velike sume novca kako bi pokrila troškove nastale nakon dotičnih događaja.

73. Vlada je, isključivo u odnosu na navodnu povredu Člana 6, stav 1, Konvencije, opovrgavala postojanje bilo kakve uzročne veze između navodne materijalne štete i navodne povrede Konvencije. Takođe su istakli da podnositelj predstavke nije podnijela nikakve konkretne dokaze kojima bi dokazala da je zaista bila izložena navedenim troškovima. Što se tiče nematerijalne štete, iznijeli su mišljenje da bi odluka da jeste došlo do povrede (ako je uopšte bilo) predstavljala dovoljno zadovoljenje.

74. Što se tiče materijalne štete, Sud navodi da podnositelj predstavke nije pružila nikakve konkretne dokaze kojima bi potkrijepila svoje navode.

75. Sud, međutim, smatra da je podnositelj predstavke svakako morala pretrpjeti nematerijalnu štetu, prvo zbog povrede Člana 8, a onda kroz povredu Člana 6, stav 1, zbog dužine postupka. Sud naročito ističe da od kako je odvojena od ćerke u oktobru 1988. podnositelj predstavke nikada više nije vidjela svoju ćerku. Prošlo je gotovo jedanaest godina od tada i ćerka podnosioca predstavke sada je punoljetna. Razumno se može pretpostaviti da ovo mora da je izazvalo kod podnosioca predstavke veliku i tešku bol koja će se pogoršavati kako se postupak nastavlja i kako nada da će opet vidjeti svoju ćerku biva sve manja. Rješavajući po pravičnoj osnovi, Sud dodjeljuje podnosiocu predstavke iznos od ITL 100.000.000.

B. Drugi zahtjevi

76. Podnositelj predstavke je tražila da se organizuje susret između nje i ćerke što prije kako bi imala mogućnost da ponovo uspostavi odnos sa svojom ćerkom i kako bi se usvojenje poništilo.

77. Sud podsjeća da Konvencija ne daje Sudu nikakva ovlašćenja da traži od države Italije da se obaveže na preduzimanje mjera koje su zatražene. Član 46, stav 1, Konvencije ostavlja Državi mogućnost da odluči koje mjere – opšte i/ili, u zavisnosti od slučaja, pojedinačne – će usvojiti u okviru svog nacionalnog sistema kako bi ispunila svoju zakonsku obavezu da zaustavi povredu prava i ispravi posljedice povrede.

C. Sudski i drugi troškovi

78. Podnositelj predstavke takođe je tražila nadoknadu sudskih i drugih troškova kojima je bila izložena u nacionalnim sudovima i pred Komsijom i Sudom i ne ističe nikakve iznose s tim u vezi.

79. Vlada je, koja se izjašnjava isključivo u odnosu na navodnu povredu Člana 6, stav 1, pozvala Sud da odbaci prvi dio njenog zahtjeva zato što bi podnositelj predstavke morala da plati date iznose bez obzira na dužinu postupka. Što se tiče ostalog, oslanjaju se na diskreciju Suda, ali ističu jednostavnost ovog predmeta.

80. U pogledu troškova postupka pred domaćim sudovima, Sud konstatuje da iako je dio tih troškova –

suprotno navodima Vlade – nastao s ciljem da se ispravi povreda Člana 8 Konvencije, podnosilac predstavke nije dostavila nikave dokaze o njihovom iznosu. Ovaj dio zahtjeva se stoga mora odbaciti.

81. Što se tiče troškova nastalih tokom postupka pred organima Konvencije, Sud smatra da je predmet imao izvjesnu složenost. Međutim, advokat podnosioca predstavke nije dostavio nikakvo obavještenje o njegovim naknadama niti evidenciju o troškovima. Imajući na umu sudsku praksu u ovakvim stvarima i ograničen broj koraka koje je preduzeo advokat podnosioca predstavke u ovom postupku, Sud smatra da je razumno da se dosudi iznos od ITL 3.000.000 na ime svih troškova i drugih izdataka.

D. Zatezna kamata

82. Po informacijama s kojima raspolaže Sud, zakonska kamatna stopa koja se primjenjuje u Italiji na dan usvajanja ove presude iznosi 2,5% godišnje.

IZ NAVEDENIH RAZLOGA, SUD

1. *Smatra* jedoglasno da je došlo do povrede Člana 6, stav 1, Konvencije;
2. *Smatra*, sa šest glasova za i jednim glasom protiv da je došlo do povrede Člana 8 Konvencije;
3. *Zaključuje*
 - (a) sa šest glasova za i jednim glasom protiv da tužena Država treba da plati podnosiocu predstavke, u roku od tri mjeseca, 100.000.000 (stotinu miliona) italijanskih lira na ime nematerijalne štete i iznos od 3.000.000 (tri miliona) italijanskih lira na ime troškova i drugih izdataka;
 - (b) jednoglasno da se prosta kamata po godišnjoj stopi od 2.5% mora zaračunati na navedene iznose od momenta isteka navedenog perioda od tri mjeseca do izmirenja potraživanja;
4. *Odbacuje* jednoglasno ostatak zahtjeva za pravičnu naknadu.

Sastavljeno na francuskom jeziku i predato u pisanoj formi na dan 16. novembra 1999. u skladu sa Pravilom 77, stavovi 2 i 3, Poslovnika Suda..

Erik Fribergh
sekretar

Marc Fischbach
predsjednik

U skladu sa Članom 45, stav 2, Konvencije i Pravilom 74, stav 2, Poslovnika Suda, djelimično izdvojeno mišljenje sudije Bonello prilaže se uz ovu presudu.

DJELIMIČNO IZDVOJENO MIŠLJENJE SUDIJE BONELLO

1. Ne mogu se složiti s većinskim mišljenjem da je došlo do povrede Člana 8.

2. U potpunosti se slažem sa principom da Član 8 obuhvata kako pravo roditelja da im Država pomogne da ostanu ili se ponovo ujedine sa svojom djecom tako i obavezu nacionalnih organa da preuzmu djelotvorne mjere kako bi se taj cilj ispunio. Međutim, ovi principi nisu sporni.

3. Ono što je sporno jeste činjenica da dužnost države Italije da promoviše ponovno ujedinjenje podnosioca predstavke sa svojim djetetom ide ruku pod ruku sa drugom obavezom države, obavezom da ustanovi da li postoje razlozi koji se tiču dobrobiti djeteta, a koji bi bili značajniji od obaveze da se obezbijedi ponovo uspostavljanje odnosa između podnosioca predstavke i njene ćerke.

4. Činjenice koje se, po meni, čine relevantnima za probleme u ovom slučaju obuhvataju sljedeće.

4.1. Psihijatrijska bolnica u koju se podnosilac predstavke dobrovoljno smjestila u svom nalazu konstatuje da ona "boluje od hronične psihoze, čiji je sastavni dio teški oblik hipohondrije usmjerene na njenu ćerku". Ovaj nalaz je osporavan, ali nije ponuđena nikakva druga alternativna dijagnoza umjesto ove.

4.2 .Nadležni u bolnici u Atini, uznemireni ozbiljnošću situacije djeteta podnosioca predstavke u vezi sa njenom majkom, dali su da se djevojčica uputi na odjeljenje dječije psihologije². Psihijatrijsko odjeljenje bolnice u Rimu, iako nije znalo za prethodna dešavanja u Atini, formiralo je istovjetno mišljenje i konstatovalo u evidenciji da je ćerka podnosioca predstavke "igradila patološku vezu sa majkom, vezu koja prije ispunjava potrebe majke, a ne razvojne potrebe djeteta"³

4.3 Stručnjaci sa Univerziteta u Milanu konstatovali su da dijete boluje "od uznemirenosti i depresije, kao i gotovo neurotične sklonosti da zadovolji svoje neposredne potrebe". Ovo je bilo povezano sa "ozbiljnim emocionalnim problemima i problemima sa vezivanjem zbog patološkog ponašanja majke, koja je dugo vremena bila njen jedini izvor stimulansa"⁴

4.4. Psihološki izvještaj o životu djeteta podnosioca predstavke u Grčkoj sa majkom pokazuje da se dijete "osjećalo kao zatvorenik u svom domu, u kojem je stalno primala injekcije, infuziju i bila liječena drugim medicinskim sredstvima, kao i da je odvođena u bolnicu protiv svoje volje kada god bi osjetila i najmanju slabost"⁵.

4.5. Sud za maloljetnike u Milanu opisao je uslovima u kojima je ćerka živjela sa podnosiocem predstavke kao "tragične" – „izolovano, bez kontakta sa drugom djecom njenog uzrasta i zarobljena u ulozi pacijenta koja je, u stvarnosti, zadovoljavala potrebe njene majke, sa kojom je bila u simbiotskoj vezi"⁷.

4.6 Taj sud takođe je naveo da je dijete podnosioca predstavke, koje je došlo u Italiju bilo "blijedo, tužno, s dosta pokvarenih zuba, s teškoćama u hodu", te da je nakon odvajanja od podnosioca predstavke bilo "srećna i zdrava djevojčica"⁸.

5. Teško se mogu oduprijeti zaključku da je odnos koji je podnosilac predstavke razvila sa svojom ćerkom ne spada u domen normalnog već zalazi daleko u zonu patološkog. Podnosilac predstavke je već dosta odmakla u uništavanju svoje ćerke. Prepuštena samoj sebi, ona bi svoje djelo završila.

6. Gotovo da je suvišno ponavljati da se miješanje Države u osnovno pravo na porodični život može opravdati jedino "relevantnim i dovoljnim razlozima". Kako bi se opravdalo, miješanje mora – da se oslonimo na jednu alternativnu formulu – odgovarati neodložnoj društvenoj potrebi i biti srazmjerno legitimnom cilju za kojim se ide.

¹ Stav 14 presude.

² Ibid., stav 39.

³ Ibid., stav 12.

⁴ Ibid., stav 16.

⁵ Ibid., para. 42.

⁷ Ibid., para. 41.

⁸ Ibid., para. 42.

7. Sudska praksa ranijih institucija Konvencije, naročito Komisije, pruža dovoljne i snažne smjernice za regulisanje porodičnih odnosa (staranje, starateljstvo, prava posjećivanja i rođачki odnosi). Ove institucije uvijek su smatrale da “interesi djeteta moraju imati prvenstvo. Miješanje je stoga opravdano kada je motivirano zaštitom zdravlja djeteta”⁹. Mjere koje se miješaju u pravo jednog od roditelja smatrale su se opravdanima u slučajevima u kojima su bile “neophodne radi zaštite zdravlja i buduće dobrobiti” djeteta”¹⁰.

8. Okolnosti u kojima se prestanak ili drastično regulisanje odnosa roditelja sa djecom smatrao opravdanim obuhvataju situacije sukoba između roditelja: “važno je za dobrobit djeteta da bude izvučeno iz [takvih] teškoća”¹¹. Miješanje od strane Države ocijenjeno je kao opravdano i onda kada je dijete bilo povrijeđeno ili zapušteno¹², kada roditelj nije bio u stanju da se valjano stara o djetetu¹³, kada se prema djetetu nije postupalo kako treba¹⁴, i kada je roditelj izgubio interesovanje za dijete¹⁵.

9. Dalje, ukoliko jedan od roditelja ima ozbiljne psihijatrijske probleme¹⁶, ili ukoliko je otac osuđen na jako dugu zatvorsku kaznu za nasilna krivična djela koja zahtijevaju da bude u zatvoru pod strogim mjerama bezbjednosti¹⁷, ili ukoliko on ima veoma nasilnu prirodu¹⁸, ili ukoliko dijete živi u prljavom smještaju ili “edukativno zaostaje”¹⁹, miješanje Države u roditeljska prava – uključujući, u nekim slučajevima, i totalni prekid odnosa sa djetetom – jeste opravdano.

10. Obziri koji su natjerali italijanske vlasti da se miješaju u odnos između podnosioca predstavke i njene ćerke nisu, smatram, bili “relevantni i dovoljni”: oni su bili obavezujući i obavezni.

11. Stav koji je zauzela većina u ovom postupku u suprotnosti je sa svim principima uspostavljenim dugom, neprekinutom sudskom praksom. Miješanje Države u roditeljska prava konzistentno se smatralo opravdanim u slučajevima u kojima je situacija dotične djece bila mnogo manje štetna od psihotične zamke u koju je bila uhvaćena ćerka podnosioca predstavke.

12. Ne osporava se to da je davanje djeteta podnosioca predstavke predstavljalo radikalnu mjeru zato što je neizbježna posljedica usvajanja u Italiji prekid svih veza sa biološkim roditeljima i uspostavljanje novih pravnih i emocionalnih veza sa drugim roditeljima umjesto njih. To je, razumljivo, izazvalo veliku tugu kod podnosioca predstavke. Međutim, opredijeliti se, kao što se većina opredijelila, za sreću majke a ne za dobrobit djeteta svakako ne znači ništa više do formalno poštovanje principa da interesi djeteta treba da budu na prvom mjestu.

13. Ključno pitanje, po meni, trebalo je da bude: da li je ovo nesrećno dijete imalo pravo na normalnu porodicu i srećan dom kada je majka postala nesposobna da joj pruži te osnovne minimalne uslove? Govoriti, kao što je govorila većina, da je usvajanje djeteta greška isto je kao da se govori da ovo posebno izmučeno dijete ne zaslužuje, iz nepoznatih razloga, normalan porodični život. Sud ne osporava činjenicu da je usvojenje najbolje rješenje poslije života sa biološkim roditeljem. Zaključak koji je većina potpisala, u suštini, glasi da pošto ćerka podnosioca predstavke nije mogla imati najbolje (majka očiledno nije uspjela to da joj pruži), ona nije imala pravo ni na sljedeću najbolju stvar. Čini se da je majčina sposobnost da uništi sve šanse djeteta morala biti potpuna. Po mišljenju Suda, činjenica da ona nije bila u stanju da svom djetetu pruži sreću dala joj je i pravo da se postara da joj to ne pruži niti iko drugi.

14. Mišljenja sam da Sud nije u dovoljnoj mjeri uzeo u obzir ranjivost djeteta i da je osujetio svu njenu borbu da se razvija normalno. Ova presuda, po mom mišljenju, predstavlja impresivno obeshrabrenje onim vlastima koje se suočavaju sa teškim odlukama kada brane bespomoćnu djecu.

⁹ *Garcia protiv Švajcarske, odluka od 14. marta 1985, DR 42, str. 98.*

¹⁰ *W. protiv Savezne Republike Njemačke, odluka od 10. oktobra 1986, DR 50, str. 219.*

¹¹ *Jonsson protiv Švedske, odluka od 7. decembra 1987, DR 54, str. 187.*

¹² *Nowacka protiv Švedske, odluka od 13. marta 1989, DR 60, str. 212.*

¹³ *Grufman protiv Švedske, odluka od 9. maja 1989, DR 61, str. 176.*

¹⁴ *T. protiv Austrije, odluka od 14. decembra 1989, DR 64, str. 176.*

¹⁵ *X protiv Francuske, odluka od 5. oktobra 1982, DR 31, str. 241.*

¹⁶ *L., H. i A. protiv Ujedinjenog Kraljevstva, odluka od 13. marta 1984, DR 36, str. 100.*

¹⁷ *X protiv Ujedinjenog Kraljevstva, odluka od 9. maja 1977, DR 9, str. 166.*

¹⁸ *X protiv Švedske, odluka od 12. decembra 1977, DR 12, str. 192.*

¹⁹ *X i Y. protiv Savezne Republike Njemačke, odluka od 3. oktobra 1978, DR 15, str. 208.*